

Mål - Etikk, religion og filosofi	
<ul style="list-style-type: none"> • Opplive respekt for sin kultur og religion. • Få mulighet til å tilegne seg samfunnets grunnleggende verdier og kjennskap til tradisjoner og høytider. • Få mulighet til å tilegne seg empati og utvikle konstruktive og nære relasjoner til andre mennesker. • Opplive anerkjennende voksne som gir barna rett til å medvirke i sin egen utvikling • Opplive voksne som inspirerer og inviterer til undring over grunnleggende spørsmål 	
Progresjon	
1-2 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Markere høytider på enkelt nivå • Anerkjennelse fra voksne • Ta barna på alvor • Støtter barna i å uttrykke seg • Gi omsorg og sette grenser for seg selv, og forstå andres grenser • Tilegne seg vaner for «Skikk og bruk» 	<ul style="list-style-type: none"> • Bruke sansene og oppleve høytiden. Synge og oppleve stemningen sammen. • Være observant på kroppsspråk og mimikk. • Voksne skal handle utfra barnets signaler og utfra kunnskap om barns behov. • Hjelp barna til å vise godhet for hverandre • Takke for maten
2-3 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Videreutvikle ferdigheter og interesser fra de foregående stadier • Undre seg sammen. • Erfaring i å dele med andre. • Erfaring med å ta egne valg. • Prate om følelser: Glad, lei seg, sint, redd. • Gjenkjenne følelser hos andre. • Utvikle evne til å vise omsorg for hverandre • Vi verdsetter forskjellighet • Vi ser på konflikter som en viktig del av livet, og derfor noe som skal møtes, ikke unngås 	<ul style="list-style-type: none"> • Basis høflighetsfraser, hei-hade-takk, kan jeg få? • Voksne skal sette ord på følelsene barna har, bekrefte. • Turtaking. Sende hverandre ved matbordet. Velge sang før måltid, velge frukt og pålegg. • Øve på å lytte til hverandre • Voksne skal være gode rollemodeller, være bevisst på ord, kroppsspråk i forhold til hverandre. • Hjelp barna å tolke situasjoner barna imellom. • Gir rom for undring og filosofi. • Hjelp barna i konflikter. • Se og anerkjenne prososiale handlinger • Voksne skal være gode rollemodeller ift. å utvikle gode relasjoner, vise respekt for hverandre

<ul style="list-style-type: none"> • Vi fantaserer og lager historier • Vente på tur • Vi erfarer "min" og "din" 	
3-4 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Videreutvikle ferdigheter og interesser fra de foregående stadier • Trene på å tenke gjennom ting. Være nysgjerrige. • Bli bevisst på at egne handlinger påvirker andre • Barn skal erfare at: «Det er flott å være meg, det er flott å være forskjellige.» • Sette grenser for seg selv • Øve på selvregulering og selvmonitorering. • Respektere hverandre. • Samtale og bøker om vennskap. Hva er en god venn? • Vise empati. • Bli kjent med ulike kulturer • Bli kjent med høytider og tradisjoner • Barnet skal oppleve å bli tatt på alvor når de stiller filosofiske spørsmål. 	<ul style="list-style-type: none"> • Voksne skal være til stede blant barna, hjelpe til i konflikter. Sette ord på de ulike perspektiver. • Oppfordre til dialog blant barna. • Bruke historier, bilder bøker om følelser. • Voksne skal være lyttende, stille oppfølgingsspørsmål, være undrende i dialog med barna. • Øve på å si "nei", eller "stopp" for å sette grenser for seg selv • Øve på å sette seg inn i hvordan en annen opplever en situasjon • Tydelige voksne, tydelige grenser • Samtale og bøker om ulike kulturer og levemåter. • Samtaler i hverdagen om ulikheter, hvordan alle er viktige i et fellesskap • Markering og forberedelse til høytider, tradisjoner innenfor ulike religioner og livssyn

4-5 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Videreutvikle ferdigheter og interesser fra de foregående stadier • Kjenne til representerte religioner • Problemløsning og selvstendig tenkning • Undring over livet (naturen, liv, død mm) • Samtale og filosofere over grunnleggende spørsmål. • Vise respekt og toleranse for hverandre i det vi sier og gjør 	<ul style="list-style-type: none"> • Prøve å ordne opp i konflikter og jobbe spesielt med temaer som vennskap, gode sosiale relasjoner. • Være til stede for barna, forebygge og hjelpe til i konflikter. • Verne om gode leikesituasjoner der barna er i god relasjon med hverandre • Gi kunnskap om at vi er forskjellige, og at det er bra for felleskapet. • Snakke om representerte religioner • Samarbeide med foreldre til barna med annen religion enn den kristne, i forhold til om og hva som er viktig for dem. • Bruke barnas erfaringer som utgangspunkt for samtale.
5-6 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Videreutvikle ferdigheter og interesser fra de foregående stadier • Den gylne regel: Alt dere vil at andre skal gjøre mot dere, skal også dere gjøre mot dem. • Reflektere over hvem man er som person, og hvordan man vil være 	<ul style="list-style-type: none"> • Legge til rette for tid og rom for undring og filosofering over grunnleggende spørsmål. • Bruke små samtalegrupper. Eks:«Den gyldne regel» som utg til samtale. Gi kunnskap om at vi er forskjellige, og at det er bra for felleskapet.

Mål – Kommunikasjon, språk og tekst

- **Et godt språkmiljø.**
- **Barna skal oppleve glede og nysgjerrighet ved å utvikle og å mestre ulike kommunikasjonsformer.**
- **Stimulere til språklig bevissthet samt utvikle symbol- og begrepsforståelsen.**

Progresjon

1-2 år

Hva

- Bli kjent med billedbøker og pekebøker
- Bli kjent med bøker med enkel tekst
- Lære sanger med bevegelse, enkle sanger uten bevegelse, sangleker
- Få kjennskap til rim og regler
- Positive opplevelser med verbal og nonverbal kommunikasjon
- Utvikle evne til å kommunisere i lek og samspill med andre barn

Hvordan

- Lese billedbøker/pekebøker sammen med barna.
- Bruk av sanger og bevegelse, rim og regler i samlinger og aktiviteter.
- Bruke konkrete, bevegelse og bilder som støtte til enkle sanger og fortellinger.
- Lek med lyder
- Mye en til en kontakt
- Være til stede der barna er, på gulvet
- Bruke bilder med navn i garderoben og på stolene til barna.
- Gi barna tid til å utrykke seg

2-3 år

Hva

- Videreutvikle ferdigheter og interesser fra de foregående stadier
- Se sammenhenger mellom ord og bilde
- Øve på å gjenfortelle.
- Lyttetrening.
- Sette ord på ønsker og følelser
- Få et første møte med symboler som for eksempel bokstaver i navna til barna.
- Få kjennskap til digitale verktøy.
- Vi bruker noe tegn til tale
-

Hvordan

- Bruke bildekort, puslespill og bøker som er tilpasset alderen.
- Gjenkjennerleker (eks. Kims lek)
- Oppfordre til tegning og lekeskriving.
- Fortelle eventyr både med og uten med konkrete
- Legge til rette for samtaler mellom voksen barn og barn - barn.
- Oppfordre til rollelek
- Bruke rim, regler og sanger
- Bruke billedbøker med enkel tekst
- Vi henger opp bilder på avdelingen med tegn og symbol

3-4 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Videreutvikle ferdigheter og interesser fra de foregående stadier • Bevisstgjøring på bruk av språket i konfliktsituasjoner og sette ord på følelser. • Kjenne til internett • Ta ordet og lytte til andre i samlinger. • Legge til rette for og delta i rollelek med fokus på at barna lærer seg lekekoder • Støtter barna i samtaler med hverandre 	<ul style="list-style-type: none"> • Samtaler om felles opplevelse hver dag • Oppmuntre barna til å fortelle • Lese bøker som gir inspirasjon og nytenking • Gi barna mulighet til å bli kjent med enkeltord som symbol (ordbilder) • Høytlesning og lytte til lydbøker • Fortelle og dramatiserer eventyr med og uten konkreter. • Sang og bevegelsesleker.
4-5 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Videreutvikle ferdigheter og interesser fra de foregående stadier • Utvikle variasjoner innenfor språket • Utvikle det abstrakte begrepsapparatet • Preposisjoner, bøyninger verb osv. • Større kjennskap med språklyder. • Øke kjennskapen til ulike media. • Se sammenheng mellom det talte og skrevne ord. • Interesse for begynnende lekelesing og leseskriving. 	<ul style="list-style-type: none"> • Leke og tulle med ord spontant og organisert • Spille spill – lotto, memory, osv. • Barna dikterer tekster, bokstaver og tall som den voksne skriver ned • Rimer og dikter. • Dramatiserer og dokumenterer • Oppmuntre til tegning og lekeskriving • Vi legger til rette for rollelek i skjermete omgivelser • Spiller språkspill
5-6 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Videreutvikle ferdigheter og interesser fra de foregående stadier • Tall og bokstaver blir en del av det daglige livet i barnehagen - 	<ul style="list-style-type: none"> • Barna får møte ordbilder, bokstaver, tall og andre symboler på avdelingen. • Høytlesning, lydbøker og fortsettelsesbøker. • Mer avanserte sanger og historier som inspirasjon til fabulering og nyskapning.

Med dette øker barnas interesse for skrift og talespråk

- Ha kjennskap til alfabet
- Skrive sitt eget navn.
- Utvikle interesse for å lytte til andres fortellinger.
- Trene på å hevde sine meninger, lytte til andres og vente på tur.
- Kunne gjenfortelle innholdet i fortellinger.

- Fast førskolegruppe der det jobbes med skoleforberedende oppgaver.
- Trene på å skrive eget navn.
- Lære å rekke opp handa når en skal si noe.

Mål – Antall, rom og form	
<ul style="list-style-type: none"> • Utvikle barnas matematiske kompetanse gjennom lek, styrte aktiviteter og spontane hverdagsaktiviteter • Gi barna mulighet til å utforske, og leke med tall, former og mønster. 	
Progresjon	
1-2 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Sortering • Begreper: Stor-liten • Finne sin egen plass, i gangen, og ved bordet • Er introdusert med tallremse, særlig 1, 2, 3 	<ul style="list-style-type: none"> • Rydde, og sortere leker. Legge på plass. • Bruker bilder av barnet på stoler og i garderoben • Bygge tårn • Putte oppi, ta ut. Borte, titt tei • Sanger, rim og regler med matematisk innhold
2-3 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Begynnende peketelling: 1, 2, 3 • Bli kjent med tallene • Orienter seg i barnehagen, og vite hvor rommene er • Begreper: liten - mellom - stor, over - under • Erfaring med rom og plassering . 	<ul style="list-style-type: none"> • Pusle puslespill • Vi bruker konkreter i eventyr for å vise størrelser og form. • Bruke tall, og telling i naturlige situasjoner. • Plassering, hvor f.eks skoene skal stå • Fordele - en til meg, en til deg
3-4 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Kjenne til tallene opp til ti • Kjenne igjen noen geometriske figurer: sirkel, kvadrat osv. • Utforske former og mønstre • Kjenne igjen de vanligste fargene, og vite hva de heter 	<ul style="list-style-type: none"> • "Fem små apekatter" • Jakte på former, inne og ute. • Perle, modelleringsleire, tegning • Kims lek • Konstruksjonslek (klosser, duplo/lego, puter, sand)

4-5 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Kjenne til ukedagene, måneder og de forskjellige årstidene • Tallremse til ti • Kjenne til bokstaver og tall • Barn møter ulike symboler, tall og geometriske former i spill og miljøet rundt seg • Bli kjent med tid, for eksempel vente på tur, snakke om hva vi har gjort, hva vi skal og introdusere ukedagene 	<ul style="list-style-type: none"> • Samlinger, og samtaler om ukedager, måneder og årstid • Telle fingrene • "Geitekillingen som kunne telle til ti" • "En og to og tre indianere"
5-6 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Kjenne igjen symboler på en terning • Tidsbegreper: I går, i morgen, osv • Kunne navn på ukedagene og etterhvert rekkefølgen av dem • Orienter seg etter enkle kart (f.eks. skattekart) • Bli kjent med tallremse opp til 20 • Forstå sammenhengen mellom tall og mengde • Oppdage og undre seg over matematiske begreper • Vi gir barna erfaringer med mål som høyde, lengde, vekt, volum og temperatur. • Barna behersker terningspill med turtaking og regler. 	<ul style="list-style-type: none"> • Spille spill • Oppgaver på skoleklubb • Gå på skattejakt • "Ellinga vellinga..." • Tellebøker opp til 20

Mål – Nærmiljø og samfunn	
<ul style="list-style-type: none"> • Bli kjent med samfunnet gjennom opplevelser og erfaringer i nærmiljøet. • Få innsyn i ulike tradisjoner og levesett. • Få erfaringer når det gjelder demokratiske avgjørelser, og betydningen av likhet og rettferdighet. • Barna skal oppleve at de er en aktiv part og må bidra til fellesskapet i barnehagen samtidig som de blir respektert og møtt på egne behov. • Barna skal oppleve at gutter og jenter er likestilt. • Bli kjent med den samiske kulturen. 	
Progresjon	
1-2 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Bli trygge på seg selv, voksne og andre barn i barnehagen. • Bli kjent i og rundt barnehagen. • Bli en del av et felleskap og erfare å måtte ta hensyn til hverandre. • • Nasjonaldagen, 17. mai • Samefolkets dag, 6. februar. 	<ul style="list-style-type: none"> • Personalet skal være trygge og nære voksne for barna, og gi omsorg på barnets premisser. • Være på stor avd., på formingsrommet i tillegg til å være på egen avdeling. Bruke uteområdet året rundt. • Være i lek sammen med de andre barna, hvor personalet er aktivt til stede • Se fargene i flagget, høre nasjonalsangen og andre sanger som hører nasjonaldagen til. • Se fargene i flagget, og være med i samling der vi snakker om tradisjoner og særpreg
2-3 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Bli bedre kjent i og rundt barnehagen. • Utvide kjennskapen i nærmiljøet. • Lære å ta hensyn til hverandre. • Oppleve dyr på nært hold • Nasjonaldagen, 17. mai. • Samefolkets dag, 6. februar. 	<ul style="list-style-type: none"> • Personalet skal være seg bevisst å sette ord på barnas positive handlinger ovenfor andre, og oppmuntre de til å hjelpe hverandre. • Lære fargene i flagget, høre, og synge nasjonalsangen og andre sanger som hører nasjonaldagen til. • Lære fargene i flagget, og være aktivt med i samling der vi snakker om tradisjoner og særpreg.
3-4 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Barnehagens nærmiljø. • Besøke steder i nærmiljøet. 	<ul style="list-style-type: none"> • Besøke andre avdelinger på huset. • Gå tur til butikker, togstasjonen, Sjøbadet o.l og snakke sammen om hvilke roller disse spiller i samfunnet. • Personalet jobber for at alle barn i barnehagen skal føle seg inkludert og akseptert uavhengig av kjønn.

<ul style="list-style-type: none"> • Erfare at vi er likeverdige, uavhengig av kjønn, og deltar i felleskapet. • Lære om dyrehold og gardsdrift. • Nasjonaldagen, 17. mai • Samefolkets dag, 6. februar 	<ul style="list-style-type: none"> • Fargelegge flagget, lære sanger og snakke om hvorfor vi feirer nasjonaldagen. Gå i tog. • Markere samefolkets dag med å lese bøker, se på bilder og høre på samisk musikk.
4-5 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Barnehagens nærmiljø • Demokratiske prinsipper, medbestemmelse. • Hvor bor vi. • Utvikle forståelse for ulike tradisjoner og skikker. • Få begynnende kunnskap om menneskerettigheter, Barnekonvensjonen. • Lære om dyrehold og gardsdrift. • Nasjonaldagen, 17. mai • Samefolkets dag, 6. februar. 	<ul style="list-style-type: none"> • Videreføre besøk i og rundt barnehagen. Snakke sammen om hvordan vi kan passe på og være venner med hverandre i barnehagen. • Samtaler om konsekvenser av handling og valg. • Snakke sammen om hvilket land, kommune, område og vei vi bor i. • Samtaler om jule- og påsketradisjoner og skikker. Dåp, bryllup, begravelse, karneval, sankthans o.l kan også være temaer for samtale. • Henge opp barnekonvensjonen og ha samtaler rundt dette.
5-6 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Barnehagens nærmiljø • Besøke skolene • Barna skal erfare at de har medvirkning og er del av et demokratisk samfunn. • Hvor bor vi • Utvikle forståelse for ulike tradisjoner og skikker. • FN sin Barnekonvensjon • Lære om dyrehold og gardsdrift. • Nasjonaldagen, 17. mai • Samefolkets dag, 6. februar. 	<ul style="list-style-type: none"> • Erfare at alle mennesker, uansett alder, kjønn og forutsetninger, inngår og bidrar til felleskapet i barnehagen. • Som en del av skolekråkene. • Alle skal bli sett og hørt, men skal også erfare at de ikke alltid kan få gjennomslag for det de vil og det de mener. • Samtaler om universet, jorden, kontinenter og land, ved bruk av atlas og internett. • Kunnskap om barnekonvensjonen.

Mål – Kunst, kultur og kreativitet	
<ul style="list-style-type: none"> • Barnehagen skal innredes og utstyres slik at det gir mulighet for kreativ leik og aktiviteter. • Barna skal introduseres for et variert utvalg av formingsmaterialer, og få erfaring med ulike teknikker og uttrykk innenfor faget. • Barna skal få erfaring og opplevelse med musikk, dans, drama og teater, litteratur, film og billedkunst. • Barna skal bli kjent med lokale tradisjoner innenfor kunst og kultur. 	
Progresjon	
1-2 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Introdusere barna for formingsmateriell • Musikk, sang, dans, bevegelse • Drama 	<ul style="list-style-type: none"> • Male, tegne, forme, lage utstilling • Synge sanger for barna, høre på musikk, gi rom for bevegelse, enkle instrumenter • Dramatisere enkle fortellinger og historier
2-3 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Bygge videre på det foregående • Bli kjent med navn på farger • Innføre flere typer formingsmateriell, • Varierte musikkopplevelser • Opplive musikk fra ulike kulturer • Eventyr • Gi inspirasjon til kreativitet • Gi rom og materiell som inspirerer til rollelek 	<ul style="list-style-type: none"> • God tilgang på tegne, male, lime, kitt • Gjenta aktiviteter • Synge, spille, høre på musikk • Dramatisere eventyr • Legge til rette for kreativitet i forming, dans sang og drama. • Ha utkleddingstøy tilgjengelig i lek. • Lekerom til rollelek.
3-4 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Bygge videre på det foregående • Kunne farger • Mer finmotoriske aktiviteter i forming • Sangleker, bevegelsessanger, sanger med mer tekst • Fortellinger med mer tekst • Rollelek, drama, utkledding 	<ul style="list-style-type: none"> • Utvide repertoar innenfor musikk og kunst, kultur • Klippe, lime, tegne med tusj og flere farger, vannmaling • Perle, små tegneoppgaver , bygge, konstruere • Eventyr, fortellinger, drama, flere musikkjangere, konsert • Små lego, treklosser, materiell til rollelek

4-5 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Bygge videre på det foregående • Kunne flere farger, lage system, mønster • Få tegne og maleoppgaver, tegne etter modell, hodefotinger, detaljer. Blyantgrep • Sanger med flere vers, mer avanserte melodier, lytte på musikk • Eventyr, drama, teater • Utrykke følelser gjennom forming, sang musikk, drama 	<ul style="list-style-type: none"> • Utvide repertoar i formingsmaterieill, musikk, kunst og kultur, leikematerieill • Klippe, lime, perle, male, forme med kitt, byggematerialer, • Introdusere flere sanger, høre på musikk, lage sanger, instrumenter • Utkledning ift roller • Være med barna og tegne, male, bevisstgjøre ift tanker og følelser
5-6 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Bygge videre på det foregående • Detaljer i tegning, maling, forming • Tegne det du ser, oppgaver • Opptredener, ha konsert • Avansert rollelek, drama • Museum 	<ul style="list-style-type: none"> • Utvide repertoar • Formingsmaterieill som krever mer nøyaktighet, finmotorikk • Få ulike kunstopplevelser • Ulike musikkopplevelser • Sanger med masse tekst • Spille teater

Mål – Natur, miljø og teknologi	
<ul style="list-style-type: none"> • Barna skal få oppleve glede og undring over naturens mangfold ved å ferdes i naturen. • Få grunnleggende innsikt i natur, miljøvern og samspillet i naturen. • Barna skal erfare hvordan teknikk kan brukes i leiken og hverdagslivet 	
Progresjon	
1-2 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Legge til rette for varierte opplevelser ute. • Få mulighet til å bruke sansene og undre seg • Få kjennskap til norske husdyr • Vi øver på og rydde etter seg og kaste i søpla 	<ul style="list-style-type: none"> • Være ute hver dag, få erfaring med ulikt vær. • De voksne skal være gode rollefigurer og vise respekt og varsomhet i naturen når man er sammen med barna. • Ta turer utenfor barnehagens område. • Oppsøke naturlig terreng. • Gå på tur i små grupper. • Sette av god nok tid og ta utgangspunkt i barnas nysgjerrighet, interesser og forutsetninger. • Bruke bilder, sanger og pekebøker.
2-3 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Videreføre temaer fra tidligere år • Få mulighet til og utforske nye områder • Bli bevisstgjort årstidene, endringer i naturen. • Få kjennskap til hvor maten vi spiser kommer fra. • Få erfaring med nettbrett. 	<ul style="list-style-type: none"> • Dra på lenger turer. • Bruke barnas undring og nysgjerrighet i temaer om natur og dyr. • Voksne skal bevisstgjøre barna på ulike tekniske funksjoner vi omgir oss med • Tilby lekemateriell som utfordrer barnas tekniske bevissthet
3-4 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Videreføre temaer fra tidligere år • Få kjennskap til de fire årstidene. • Få kjennskap til elementene. Jord, ild, lys og vann. • Bli introdusert for kildesortering. • Få kunnskap om dyr, insekter, fisk og blomster/vekster som er naturlig i vært område. 	<ul style="list-style-type: none"> • Gjøre aktiviteter ute som er mulige i forhold til aktuelt vær. Forming av snø, demninger/kanaler med vann, plukke blomster og andre naturmateriale. • Vi snakker om de forskjellige tingene vi gjør for å ta vare på naturen og miljøet. • Vi samler søppel når vi er på tur

4-5 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Videreutvikle temaer fra tidligere år. • Lage mat. • Introdusere barna for miljøvern. • Bruke oppslagsverk ved spørsmål og undring, også digitalt. 	<ul style="list-style-type: none"> • Gi barna oppgaver som stimulerer nysgjerrighet og kunnskap ifht. naturen og miljøet
5-6 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Videreutvikle temaer fra tidligere år. • Lære om solsystemet og naturfenomener. • Kunnskap om hvordan mennesket og naturen er avhengig av hverandre. • Enkle kjemi/fysikk forsøk. • Gjenbruk 	<ul style="list-style-type: none"> • Bruke faktainformasjon i større grad enn tidligere. • få erfaringer med kjemi/fysikk. • Innhente materialer til gjenbruk.

Mål – Kropp, bevegelse, mat og helse

- **Ha et inne- og utemiljø som inviterer og inspirer til fysisk aktivitet.**
- **Gi alle barn mulighet for fin - og grovmotorisk aktiviteter og utvikling ut fra behov, interesse og mestringsnivå.**
- **Variert og sunt kosthold.**
- **Gode rutiner for hygiene..**

Progresjon

1-2 år

Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none">• Bli skritt for skritt bevisst egen kropp og bruken av den.• Møbler, lekeapparater og natur skal utforskes.• Vekst og utvikling gjennom kroppslig mestring.• Få finmotoriske utfordringer.• Lære navn på kroppsdelene.• Godt kosthold skal etableres.• Lære å spise og drikke selv• Bli kjent med gode vaner for hygiene.• Begynnende trening med av- og påkledning	<ul style="list-style-type: none">• På tur innenfor, og små turer utenfor barnehagens lekeområde.• Vi tilpasser det fysiske miljøet slik at det blir god plass til "tumlelek".• Enkel hinderløype.• Bevegelsessanger.• Pusle puslespill med og uten knotter.• Snakke og syng sanger om kropp/kroppsdelene• Smake på forskjellig mat og sunn mat.• La barna spise og drikke selv.• Hjelp med håndvask.• Hjelp til med å øve på av- og påkledning.

2-3 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Videreutvikle motoriske ferdigheter og balanse • Bli bevisst kroppslige muligheter og begrensninger. • Bevisstgjøring og kjennskap til kroppsdelene. • Videreutvikle finmotorikken • Innøve pinsettgrep • Trene på å velge pålegg og smøre selv. • Fra bleie til toalett • Lære rutiner for håndvask. • Begynnende av- og påkledning 	<ul style="list-style-type: none"> • Litt lengre turer og turer i ulendt terreng. • Hinderløype ute og inne • Sykle, ake, klatre, balltrening, springe og hoppe • Sangleker • Tegning, perling og øve på klipping. • Ved bruk av blyant, fargestifter og pensel • Oppmuntre til å "sitte i ro" i samlingsstund og under måltider. • La barna få smøre mat selv. • Snakke om hvorfor vi vasker hendene og når. • Gi barna tid til selv å kle av og på seg
3-4 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Videreutvikling av motoriske ferdigheter og kroppskontrollen • Bli glad i og fortrolig med sin egen kropp og at alle er ulike. • Glede over å være ute i all slags vær. • Pinsett- og blyantgrep blir mer innarbeidet • Trene på å velge pålegg og smøre selv. • Vi har fokus på et hyggelig måltid og på sunt kosthold og mangfoldige smaksopplevelser. • Vi har fokus på hygiene og renslighet. • Mer selvstendig med toalettbesøk og av- og påkledning. 	<ul style="list-style-type: none"> • Gå lengre turer i ulendt terreng. • Gi barna trygghet til å balansere på kanter, klatre, hinke, hoppe med samlende ben, og lære de å huske selv. • Legge til rette for kroppslig inne- og utelek. • Legge til rette for gode turopplevelser. • Rettlede og legge til rette for formingsaktivitet. • Bruk av tallerken og kniv ved noen måltider. • Samtaler om sunn og usunn mat, og smake på ulike smaker (skille mellom surt og søtt). • Fortelle hvordan vi skal nyse, hoste i armkroken, vaske hender etter. • Legge til rette for selvstendighetstrening mht. toalettbesøk, håndvask og av- og påkledning.

4-5 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Videreføre motoriske ferdigheter. Øve på utholdenhet i aktiviteter. • Bedre kontroll på finmotorikken. • Utvide forståelsen for sammenhengen mellom kosthold og helse • Få kunnskap om bakterier. 	<ul style="list-style-type: none"> • Inspirere til utholdenhet på lengre turer. • Øve på å klippe med saks etter en strek og å fargelegge etter streker. • Klippe, lime, blyantgrep, perling og veving. • Matlaging (kutte opp frukt mm) • Forklare viktigheten av handvask og konsekvenser av manglende håndvask. • Lage plakater om tema o.l
5-6 år	
Hva	Hvordan
<ul style="list-style-type: none"> • Videreføre motoriske ferdigheter og utholdenhet i aktiviteter. • Stole på egen kropp og utfordre egne grenser. • Videreføre og utvide forståelsen mellom kosthold og helse. • Mer forståelse for hvordan kroppen fungerer innvendig og utvendig. • Bli mer selvstendig. • Lukte og smake på forskjellige matvarer. Skille mellom søtt og salt. 	<ul style="list-style-type: none"> • Øve på å hoppe tau, spille fotball, ta imot ball og å balansere på en fot og snekre (håndtere redskap). • Gå lange turer. • Lære om kosthold og matens betydning for kroppens fungering. • Lære om hvordan vi ser ut inni kroppen og hvordan kroppen fungerer. • Klare toalettbesøk selv • Klare å kle seg selv, avpasset værforhold. • Gjennom å smake og lukte på forskjellige matvarer, f.eks. med bind for øyne.

Mål – Omsorg, lek, læring og danning

OMSORG

Omsorg er en forutsetning for barnas trygghet og trivsel, og for utvikling av empati og nestekjærlighet. Barnehagen skal gi barna mulighet til å utvikle tillit til seg selv og andre. I barnehagen skal alle barna oppleve å bli sett, forstått, respektert og få den hjelp og støtte de har behov for.

LEK

Leken skal ha en sentral plass i barnehagen, og lekens egenverdi skal anerkjennes. Barnehagen skal gi gode vilkår for lek, vennskap og barnas egen kultur. Leken skal være en arena for barnas utvikling og læring, og for sosial og språklig samhandling. Barnehagen skal bidra til at alle barn kan oppleve glede, humor, spenning og engasjement gjennom lek- alene og med andre.

LÆRING

I barnehagen skal barna oppleve et stimulerende miljø som støtter opp om deres lyst til leke, utforske, lære og mestre. Barnas nysgjerrighet, kreativitet og vitebegjær skal anerkjennes, stimuleres og legges til grunn for deres læringsprosesser. Barnehagen skal bidra til læringsfelleskap der barna skal få bidra i egen og andres læring.

DANNING

Barnehagen skal støtte barna i å forholde seg prøvende og nysgjerrig til omverden og bidra til å legge grunnlag for modig, selvstendig og ansvarlig deltakelse i demokratiske felleskap. Barnehagen skal bidra til at barna kan forstå felles verdier og normer som er viktige for fellesskapet. (Rammeplan for barnehagen)

Progresjon

1-2 år

Hva

Omsorg:

- Tilknytning
- Gjensidig omsorg
- Vennskap
- Felleskap

Lek:

- Formingsaktiviteter
- Konstruksjonslek
- Vannlek
- Lek i sandkasse
- Lek med dyr, biler, tog
- Utelek
- Rollelek

Hvordan

Omsorg:

- Bli trygg på de ansatte, barna og barnehagens areal.
- Bli trygg på at nye voksne skal skifte bleie, legge og mate.
- Oppdage glede ved å leke sammen eller parallelt med andre barn. Kunne le sammen.
- oppleve å være en viktig del av fellesskapet på avdelingen.

Lek:

- Leke med plastelina. Male med ulike pensler og andre malerverktøy. Tegne på ark.
- Bygge med klosser, små og store klosser.
- Leke med vann ute og inne. Farget vann. Kaldt og varmt vann.
- Sitte, krabbe og gå i sandkassen. Grave med hendene og med spade.

<p>Læring:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Daglige rutiner • Spise selv • Uttrykke behov og ønsker • Bygge relasjoner • Dele leker <p>Danning:</p> <ul style="list-style-type: none"> • “Hvem er jeg” • Være nysgjerrige • Oppleve og bli anerkjent 	<ul style="list-style-type: none"> • Bli kjent med ulike dyr i lek. Leke med biler og tog. • Huske, dumpe og skli på uteområdet. • Orienter seg frem på uteområdet. • Leke i kjøkkenkroken og med dukker sammen med en voksen. <p>Læring:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bli trygg i leverings situasjonen. Bli kjent med dagsrytmen på avdelingen. • Lære å spise selv med hendene og bestikk. • Bruke kroppen og stemmen sin for å uttrykke sine behov for omsorg og lek. • Lære at lekene på avdelingen er alle sine. <p>Danning:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Barna skal bli trygge på seg selv som ett eget individ. Navn, kultur og etnisitet skal synliggjøres. • Få utforske nye ting som vekker en nysgjerrighet hos barna. • Barnas uttrykk skal bli lagt merke til og anerkjent ut ifra barnas perspektiv.
2-3 år	
Hva	Hvordan
<p>Omsorg:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Være oppmerksom på egne og andre sine følelser. • Vise empati. • hjelpe hverandre. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sammen bevisstgjør vi forskjellige følelser, setter ord på de og gir rom for å stå i sine egne følelser. • Vi hjelper til med å forstå hverandres opplevelse av situasjoner. Humor - å dele glede. Uenighet – hvordan opplever du den andre nå? Vi støtter barna i å si unnskyld og

Lek:

- Kunne delta i ulike typer lek.
- Dele og holde på leker.
- Begynnende interesse for å leke med andre.
- Være i lek over noe tid.
- Øve på turtaking.

Læring:

- Barna viser nysgjerrighet rundt ulike fenomener.
- Lytte.
- Ta imot beskjeder.
- Være kreativ i ulike situasjoner.
- Begynnende selvstendighet i rutinesituasjoner, måltid, påkledning, hygiene mm.

se hverandres uttrykk knyttet til følelser.

- Vi hjelper hverandre med å finne f.eks klær i garderoben eller sender mat på etterspørsel. Vi streber etter å lytte til hverandre slik at vi kan handle på hverandres ønsker og behov.

- Når leken er i gang hjelper vi voksne til med å ivareta den og å skjerme leken, slik at barna selv utvikler den.
- Vi tar utgangspunkt i barnas interesser for å skape gode lekemiljøer som byr på møtepunkter og som inspirerer til lek.
- Barna som ønsker å bli med får støtte til å komme inn i lek.
- Vi tilbyr flere aktiviteter.
- Barna spiller spill der de bytter på tur. Vi øver også på og vente til to er ferdige med å snakke med hverandre til vi kan høre på hva neste ønsker å si.
- Vi snakker mye om hvilket vær/temperatur og bekledning vi bør ha i forhold til dette. Når vi forbereder overgang til utelek er det stort fokus på om vi skal få oppleve sol, regn, vind, snø med mer.
- Vi gir korte beskjeder der det krever handling. Vi forbereder barna på hva som skal skje og hvorfor.
- Hva kan vi gjør nå? Hvordan tror du vi klarer det? Vi stiller åpne

Danning:

- Få en følelse av at JEG er viktig, at andre tar meg på alvor.
- Synliggjøre mangfold ved hjelp av flagg, sanger, mat.
- Vise interesse for å være deltagende i samling.
- Forstå rutiner på avdelinger.
- Utvikle kunnskap, verdier og holdninger sammen, gjennom dialog – hvor alle anerkjennes som selvstendige mennesker med sine følelser og tanker.

spørsmål som gir rom for undring og kreativitet.

- Vi går med små grupper i garderoben for å få tid til trening på å kle på seg selv. Vi snakker om hva vi trenger av klær utfra vær. I måltidene får bana mulighet til å smøre mat selv. Vi øver på å si hva vil ha og hva vi trenger at andre rundt bordet sender.
- Jeg oppdager meg selv og vet hva jeg vil, og de voksne hjelper meg med å forstå. Vi anerkjenner barnas følelser. vi øver på å lytte til hverandre. Det du har å si er viktig for meg å høre.
- På avdelingen hanger vi opp alle flagg som er representert i gruppa. Foreldre og barn forteller for eksempel hvilke flagg de vil ha til bildet sitt.
- Vi snakker mye om likeverd.
- Barn som gleder seg over samling deltar utfra egen interesse, de bidrar og kommer med forslag til nye sanger og rim. Barn som ikke syns det er så interessant blir støttet og vi lager rom for at de kan observere på avstand eller leke med noe annet, men uten å forstyrre.

3-4 år

Hva	Hvordan
<p>Omsorg:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vise empati • Se hverandre • hjelpe hverandre • Fortelle hva man selv trenger • Oppleve trygghet • Oppleve at man er i et fellesskap • Ta imot og kunne begynne å gi trøst • Utvikle tillit til seg selv og andre • Bli oppmerksom på egne og andres følelser • Inkludere hverandre • Glede hverandre og seg selv • Få tilbud om hvile <p>Lek:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Begynnende rollelek • Større grad av samhandling i lek • Undre seg • Utvikle fantasien mere • Går over til mer kompliserte bord aktiviteter i puslespill, mindre perler, lage smykker med mer 	<ul style="list-style-type: none"> • Vi går foran som gode eksempler • Vi viser det på og med barna • Vi er tilstede og kan alltid tilby ett fang • Vi har filosofiske samtaler med barna, slik at de selv kan reflektere/lære og reflektere over hva som skjer med deres egne og andres følelser. Hvordan andre kan oppleve dem og hvordan de opplever andre • Gjennom rollespill i lek • Legge til rette for mestring slik at barna selv også kan få tillitt til seg selv. • Kontinuerlig prate med barna om det som skjer med dem. hjelpe barna og sortere sine følelser. • Legge til rette for at barna skal kunne glede hverandre gjennom for eksempel og at alle skal tegne noe til en annen. På den måten vil det kunne bli en begynnende glede i det å gi, ikke bare motta. • Har deler av dagene der barna kan få lov å hvile enten ved rolige aktiviteter, yoga, hvile i vogn. • Gi ros <ul style="list-style-type: none"> • Legge til rette for rollelek som i større grad involverer hverandre. • Være med i leken selv slik at vi kan være med å utvikle den.

- Begynne med enkle regelleker
- Møte materiell og omgivelser som stimulerer til bruk av fantasi og evnen til å late som.
- Fysisk aktivitet og risikolek

- Støtte leken fra siden ved å kunne ved behov, gi noen nye rekvisitter, komme med støttende kommentarer eller hjelpe når de står fast.
- Jobbe med rommet slik at det gir barna utfordringer og de har mulighet for å utvikle seg.
- Skaffe til veie materialer som barna er interessert i, men også som kan gi barna motstand i leken, slik at de må bruke fantasien og begynne å løse "problemene" selv.
- Ha barna i mindre grupper, både barna for seg selv og i grupper med ansatte, hvor vi sammen jobber med å utvikle leken, øke forståelsen av lekekoder og lære å lytte til hverandre. Vi gir og tar regi,
- Bordaktiviteter legger vi til rette for både for å roe ned, hvile og vi jobber samtidig med samarbeid, en begynnende forståelse for estetisk sans og mønster.
- Vi drar til andre steder i nærmiljøet for å kunne gi barna mulighet til å bruke fantasien og møte andre materialer og steder hvor man utvikler en annen type lek. Ute kan barna få mer rom for utfoldelse i leken.
- Vi legger til rette både ute og inne for fysisk lek og risikolek. Det vil si lek som har en risiko for å slå seg, men som lærer barna å ta seg imot, vurdere egne evner og lignende. Her kan vi balansere på planker,

Læring:

- Læring i kroppslig lek
- Bordaktiviteter
- Undring
- Forskning
- Prosjekter
- Temaarbeid
- Turer i nærmiljøet
- Rutiner
- Gode rollemodeller
- Følge barnas interesser
- Lytte til hverandre
- Observere hverandre

hoppe fra høyder med mer, alt tilpasset barnas behov.

- Barna lærer mye gjennom lek. I leken bearbeider de inntrykk og tar til seg ny læring. Vi gir rom for frilek, slik at barna kan selv få jobbe seg gjennom det de trenger å bearbeide.
- Gjennom å gir rom for at barn kan bruke kroppen sin fysisk både gjennom fri og voksenstyrt handling lærer barna seg hvordan kroppen fungerer og hvordan verden rundt beveger seg i forhold til kroppen. Barnet lærer seg sine egne grenser og at man gjerne må prøve å feile flere ganger før man mester noe.
- Vi legger til rette for bord aktiviteter som bevisst gir læring, mens vi har det gøy. Det kan være spill som man lærer nye begreper, som villkatten, eller hvor farger er fokuset, dyr og lignende.
- Ved bord aktiviteter som tegning, perle og lignende lærer vi estetisk sans, vi trener finmotorikk, vi lærer om farger og former.
- Vi lar barna undre seg over ting de oppdager, vi er med dem i undringen og vi kan hjelpe dem med å finne svar de ønsker. Vi kan se i bøker, slå opp på nettet, prate med noen som kan mer. Vi kan filosofere rundt dere oppdagelser.

Danning:

- Være en del av fellesskapet
- Si hei og ha det når man kommer til og drar fra barnehagen
- Være deltagende i samling
- Skape og utvikle holdninger og verdier i fellesskap-
- Få ett indre driv til å gjøre godt mot andre.
- Forstå rutiner og regler å følge dem.
- hjelpe til med rutiner.

- Videre kan vi forske videre på det barna undrer på eller vi legger opp til forskningsprosjekt ut i fra hva rammeplanen forteller oss og etter barnas ideer. Vi gjør eksperimenter på forskjellige måter.
- Prosjekter er gjerne som går over lengre tid. Dette er gjort ut i fra barns medvirkning. Det vil si at prosjekter dannes ut i fra gruppas interesser og også demokratiske prosesser
- Vi går turer og gjør oss kjent med nærmiljøet, nature og hvordan vi kan ta vare på den. For eksempel ved å plukke søppel.
- Barna lærer gjennom rutiner hva som må gjøres for å oppnå noe, som at lekene er på en plass, maten må lages, kopper må hentes og lignende.
- Vi viser vei, slik at barna lærer av det vi gjør.
- Vi lytter til barna og observerer barna, vi gjør dette for å vise barna at de også kan lytte til hverandre og observere hverandre, på den måten ta lærdom fra hverandre.
- Vi er i grupper, men lar alle få ta del på sin måte og med sin stemme. Vi viser at hvert barn er viktig for oss, ved å la barnet komme til ordet eller vise hva det tenker.
- Vi viser at barnet betyr noe ved å si hei og ha det, jobber med at barna

- Vi sier takk, unnskyld, kunne du, kan jeg låne og lignende
- Ta imot beskjeder og utfør
- Få god selvfølelse og være med å gi andre god selvfølelse.
- Være proaktiv
- Se seg selv som unik.
- Se at vi er forskjellige og akseptere det.

skal gjøre det samme mot andre. Kjenne på følelsen det gir å bli sett.

- Vi jobber med å finne ting i samling som alle barna er interessert i, slik at alle får kjenne at dette er til meg, at barna har lys til og opplever glede med å delta. Vi endrer kurs når vi ser at noen barn ikke får til å være med. Slik at alle også kan få en utvikling i samling.
- Vi samtaler med barna om hva som er grei og ikke greit. Hva er hyggelig å gjøre og hva er ikke hyggelig. Barna er med på å sette regler, slik at de får ett eierskap til dem.
- Vi jobber med verdier også gjennom prat med barna, gir dem rom for å kjenne etter i sine følelser hva som er godt og vondt, på den måten bygge gode verdier og holdninger i barnet.
- Vi går foran og viser hvordan vi er gode mot hverandre som ansatte på avdelingen og gode mot barna, slik at de også får lyst til å være gode mot hverandre. Gi barna ros og positive tilbakemeldinger når barna er gode mot hverandre. På den måten bygge en lyst i barnet til å fremme det gode.
- Vi hjelper dem gjennom rutiner som rydding, dekke traller, gi ut flasker og lignende. Barna både lærer rutiner og er med på å utvikle dem. Barna får lyst til å være med, vi skaper også glede i

rutinene også, samt en forståelse av hvordan verden fungerer. Med at hender må vaskes for å kunne gi god hygiene og vi ikke skal bli syke, at vi må gjøre noe for å få noe, som kopper og lignende.

- Vi gir barna oppgaver og beskjeder og hjelper dem til å ta dem imot og gjennomfør, gjerne med først å vise. Deretter ved å gi dem rom for å være selvstendig, Vi viser barnet tillit.
- Vi kan ta frem barnets unike sider som positivt. Vi kan gi ros, la barnet få lede vei, la barnet fortelle eller vise. Gi rom for barnets utfoldelse.
- Vi snakker åpent om at vi er forskjellige, hvordan vi er forskjellige og hvordan vi er like. Vi markerer forskjellige høytider. Lager mat fra flere land. Vi ser på forskjeller i forhold til om noen er høye, lave, må ha rullestol og lignende og lar barna oppleve det positive med forskjellene. Vi gjør det ukjente kjent.

4-5 år

Hva	Hvordan
<p>Omsorg:</p> <ul style="list-style-type: none">• Emosjonell kompetanse• Kan uttrykke og oppleve en rekke følelser• Vennskap• Forstå andres følelser	<p>Omsorg:</p> <ul style="list-style-type: none">• Jobber med å sette ord på ulike følelser og bli kjent med andre og egne følelser. Gjennom at vi voksne beskriver ulike følelser sammen med barna, snakker om dem. Bruker følelseskortene og bildene som henger rundt på avdelingen som konkrete. Og etter samtaler, skal barna tegne sine tegn og tar bilder av seg selv, som beskriver ulike følelser• Hva er det å være en venn? Hvordan behandler man sine venner? Alle trenger en venn, og hvordan man skal være en venn. Må øves og trenes på - derfor setter vi fokus på dette gjennom samtaler, filmer, bøker og handlinger• Se andres behov, hjelpe, trøste og være med andre, selv om det kanskje ikke er så gøy for deg. Det å gjøre ting for andre, slik at andre blir glade og har det bra, er en viktig egenskap å ha med seg over i skolen. Dette kobler vi også opp mot medvirkning og demokrati – flertallet bestemmer hvilken lek vi skal leke for eksempel.• Vise empati og forståelse når andre har det vondt eller er lei seg. Å lære seg at noen andre kan bli lei seg, for en ting du har gjort, selv om du ikke mener det. Når vi voksne er tett på barna, kan vi fange opp

Lek:

- Rollelek
- Grovmotoriske aktiviteter
- Fysisk lek
- Bord aktiviteter
- Spill
- Rollespill/Dukketeater
- Regelstyrte leker

hva som har skjedd, og hjelpe barna i å være vise og empati for andre,

Lek:

- Leken har en sentral plass i barnehagen, og vi skal gi barna gode vilkår til lek som en arena for utvikling og læring. Rollelek er en av de viktigste formene for lek for barna i barnehagen, og gjennom ulike deler av rolleleken prøver barna ut ulike måter å snakke på, være på og oppføre seg på. Og vi bruker rommet som den tredje pedagog til å inspirere barna til ulike rolleleker. Der ulike rolleleker utvikler ulike ferdigheter
 - Kjøkkenlek - språk, matematikk, hverdagssituasjoner
 - Utkledningstøy - språk, fantasi, kreativitet, "være en annen enn seg selv"
 - Smådyr/dinosaurer - språk, fantasi, lek med konkrete
 - Dukker/dukkehus - språk, familie lek, hus og hjem osv
 - Butikk/Kafe - språk, servere/betjener øve på at ting koster penger, at man må handle mat for å få mat, gå ut å kose seg på kafe

- Barn kan leke alene og sammen.
- Mye av barnas lek, består av fysisk lek. Å løpe rundt. Klatre på noe, huske, hoppe, balansere og lignende. Barna trenger å bruke kroppen til noe som er utfordrende og spennende, derfor er det viktig at vi legger til rette for risikolek og andre fysiske leker. Vi har valgt å ha lange turer, med ulike fysiske utfordringer og hinderløyper som faste innslag hver dag. Men også det å lage klatretau baner gir rom for slik lek, både i barnehagen og ute på tur.
- Det er mange ulike typer konstruksjonslek, men felles er at barna bygger noe enten det er sand, plastelina, lego eller klosser. Gjennom konstruksjonslek, får barna øvet sin fin motorikk og systematisk tenkning for å konstruerer det de ser foran seg i fantasien. Vi varierer mellom å gi barna konkrete konstruksjons oppgaver, der de for eksempel skal konstruerer en firkant, eller det høyeste tårnet de klarer, mens andre ganger får de konstruerer helt etter egne tanker og ideer.
- Lese eventyr, med konkrete eller spille dukketeater er også viktige lekeområder som utvikler barnas språk, samhandling, fantasi og

Læring

- Jobbe med daglige rutiner - Selvstendighets trening
- Bord aktiviteter- alene og I samspill med andre
- Øke fantasi og kunnskapsbanken
- Nysgjerrige på alt nytt

kreativitet. Å lage sitt eget fisketeater, der alt fra fisker, kulisser og historie blir funnet opp av barna, gir masse læring gjennom leken

- Når vi snakker om regelstyrt lek, er det viktig at vi skiller mellom aktiviteter som har bestemte regler, og lek hvor barn lager sine egne regler. Noen spill krever at barna følger reglene helt nøyaktig, og da kan vi stille spørsmål ved om det fremdeles er lek. En dag i uka er vi ute og har ulike regelstyrte leker som gir barna fysisk utfoldelse samtidig som de må følge felles regler.
 - For eksempel stivheks, alle min duer kom hjem, haien kommer, sisten ol

Læring:

- Skal barna bli mer selvstendige, må de oppleve at de mestrer. Mestring i barnehagen gjelder for alle barn, vi skal hjelpe barna i å klare dette selv. Ferdigheter som påkledning, måltider, do, hygiene må trenes på gjennom hele barnehage tiden.
- Aktiviteter som fremmer kreativitet hos barna, er lett å gjennomføre som en bord aktiviteter. Vi bruker bord aktiviteter til å lage ulike prosjekter, til å spille spill, baking, lesebok, puslespill osv. Bord aktiviteter kan gjøres hver for seg, samtidig som man er en del av en gruppe, eller enkelt barn kan selv sette seg ned og for eksempel pusle ett puslespill

Danning

- Samarbeid
- Ønsker å hjelpe til

- Vil ha kunnskap/informasjon - spør ofte "hvorfors det". For å finne svar på alle barnas spørsmål og undring, bruker vi Ipad og pc mye, å spørre "google" om ting vi voksnene ikke selv vet svaret på, er en måte å introdusere barna til hvordan teknologien kan hjelpe oss med å finne de svarene vi søker.
- Opptatt av sammenhenger og årsaker til at ting er som det er
- Være lydhør for andres innspill i leken og sammen bygge videre på leken
- Barn trenger en felles referanse bank, ett sett med felles opplevelser som de kan leve ut i leken med hverandre. Gjennom å eksponere barna for bøker, eventyr, teater, fil og lignende får barna felles opplevelser. Disse opplevelse kan vi bruke sammen eller barna bruke seg imellom. Da gir vi barna verktøy til å bygge fantasi og kreativitet
- Pippi Langstrømpe sa "det har jeg ikke prøvd, men det kan jeg sikker" er ganske dekkende for 4-5 åringer - de er nysgjerrige på alt nytt, og tror de mestrer det meste, derfor er det viktig at vi finner på nye aktiviteter som opprettholder deres motivasjon til å lære og prøve nye ting

Danning

- Lære barnet å si:
 - Takk
 - Vær så snill

- Blir mer selvstendig
- Flinkere til å dele og ta tur
- "Takt og tone" og "skikk og bruk"
- Hjelpsomhet
- Mestring
- Selvhevdelse - Ta egne valg
- Moralsk ansvar

- Unnskyld

- Delta i opprydning av leker/etter måltider. Dette kan gjøres på mange ulike måter. Men at leker har sine faste plasser med bilde av lekene på, hjelper barna i å sortere og rydde leker tilbake der de hører sammen. Når det gjelder måltider bytter vi litt på, noen ganger er det faste hjelpere som dekker på bordet, og hvert enkel barn som rydder opp etter seg selv, andre ganger er det voksne som dekker, barn som rydder etter seg selv eller at barna både dekker og rydder av.
- Barna trenger å lære seg å være "hjelpsomme" slik at de selv etter hvert kan tilby seg å dekke bordet, barna må øve seg på å være tålmodige ved bordet, det er ikke alltid maten er klar når den skulle vært. Men selv om det er kjedelig å vente, fins det gode måter å vente på og dårlige måter å vente på. Barna skal også være høflige, si takk, værsgod kan du sende meg smøret. Barna må lære at det er greit å ikke like alt, men ikke si at noe er vondt, da er det bedre å si at jeg ikke er så glad i eller det liker jeg ikke – barna lærer best ved å kopiere andre, og slike essensielle tatt for gitt regler, er forventet at alle lærer i løpet av en viss tid. Vi som ansatte skal være gode rollemodeller, derfor er det viktig at vi

sitter sammen med barna og spiser rundt bordet, sammen med barna. For hvis vi går rundt og spiser med skiva i hånda, da tror jo barna det er ok også.

- Ha evnen til å velge aktiviteter ut ifra egne interesse. Selvhevdelse dreier seg blant annet om at barna må lære seg å stå for egne handlinger og ønsker, selv om dette kanskje strider med andres ønsker. Dette er ferdigheter vi må trene på sammen med barna. Vi skal gi barna valg som er tilpasset dets alder og modenhet, og her må vi se hvert enkelt barn fordi det er store individuelle forskjeller. Noen barn trenger mere tid enn andre på å ta egne valg, eller bestemme seg og vi må tune oss inn på hvert enkelt barn, slik at alle får mulighet til selvhevdelse i gruppa
- Vi skal gi barna valg, men valgene må være tilpasset både barnets alder og modenhet. Vi voksne setter rammene for valgene, som barna får velge mellom. For eksempel kan ikke barna velge om de skal på tur eller ikke, men de kan velge om de vil plukke stein på turen eller ikke. Det er også viktig at når barna har tatt ett valg, men angres seg så må vi reflektere sammen med barnet hvorfor det var ett dårlig eller feil valg – slik at barnet har bedre

mulighet til å ta ett bedre valg neste gang, noen ganger kan det også være til barnets beste at det får lov å bytte aktivitet – men dette skal dere reflektere dere frem til sammen med barnet. I praksis gjør vi dette hver ettermiddag, når vi bruker valg kortene, der barna velger hvilken aktivitet av de ønsker å delta på - kortene er funnet frem av de voksne, barna velger hvilket kort de liker best.

- I samspill med andre blir man bedre kjent med seg selv og egne følelser og reaksjoner. Samspill foregår i alle daglige situasjoner i barnehagen. Barna skal få støtte til å mestre motgang, håndtere utfordringer, og på den måten bli kjent med sine egne og andres følelser. Hvis to barn krangler, er det viktig at vi voksne hører på “begge” sider av saken, og anerkjenner begge barnas følelser og opplevelser. Sammen med barna forsøker vi også å sette oss inn i hva den andre følte når jeg gjorde sånn eller sånn - på den måten opplever barna både å selv bli sett og hørt, men også sette seg inn i andres opplevelser. Barnas forståelse for sosiale forhold krever at de får erfare dette, og det er vår jobb at barna skal forstå sosiale forhold og

prosesser og opplever
mestring av sosiale
ferdigheter sammen med
de andre

- Legger til rette for læring gjennom
mestringsopplevelser,
varierte erfaringer alene
og sammen med andre. Barn trenger
handlingsmønstre de kan
benytte seg av, de lager
sine egen
mestringstrategier. Vi
skal være der og veilede
barna slik at de alle
utvikler sitt eget
repertoar av
handlingsmønstre som
de kan benytte i
hverdagen og dette.
Noen ganger trenger
barna å øve på å se ta
ansvar og oppsøke
voksen hjelpen, på vegne
av seg selv eller andre og
ikke at vi alltid står parate
til å hjelpe - når de selv
tar kontakt så øver barna
på å ta moralsk ansvar-
en viktig ferdighet for
fremtiden

5-6 år

5-6 år		Hvordan
Hva		
<p>Omsorg:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vite noe mer om hvordan man kan hjelpe andre • Kjenne til hvordan egne handlinger påvirker andre <p>Lek:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Planlegge, starte utvikle og bevare rollelek • Grovmotoriske aktiviteter • Bord aktiviteter med mer avansert innhold • Mer kompliserte spill • Rollespill/Dukketeater • Regelstyrte leker <p>Læring</p> <ul style="list-style-type: none"> • Stille abstrakte spørsmål • Være åpen for undring og filosofiske spørsmål 	<p>Omsorg:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kjenne igjen følelser hos seg selv og andre. • Bruke følelseskortene • Hvordan er venner med hverandre? Hvordan blir man venner og skaper gode relasjoner? <p>Lek:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Oppdage og utforske nye muligheter eller bruksområder for lekemateriell et ○ Ha et større overblikk over hva som kreves for å utvikle en lek over tid <p>Læring:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Påkledning, måltider • Nysgjerrige på alt nytt, finner ut av sammenhenger • Vil ha kunnskap/informasjon - spør ofte "hvorfors det" • Opptatt av sammenhenger og årsaker til at ting er som det er • Vite hvordan man kan finne ut av eller finne svar på spørsmål 	

<p>Danning</p> <ul style="list-style-type: none"> • Samarbeid mot felles mål • Utsette egne behov • Blir mer selvstendig i alle hverdagsaktiviteter • Begrep om hva som er folkeskikk 	<p>Danning</p> <ul style="list-style-type: none"> - Større fokus på hvordan vi forholder oss til hverandre i gruppe og i samfunnet - Kunne se selv at egne behov må utsettes på grunn av at noen andre trenger hjelp først. - Ha en grunntanke om at man prøver på egenhånd før man ber om hjelp - Tilbyr seg å hjelpe eller vise de som ikke kan samme ferdighet som en selv. - Bruke "Kan jeg få...", takk, vær så god - Kunne bruke og vite betydningen av et "unnskyld!" 	
---	--	--